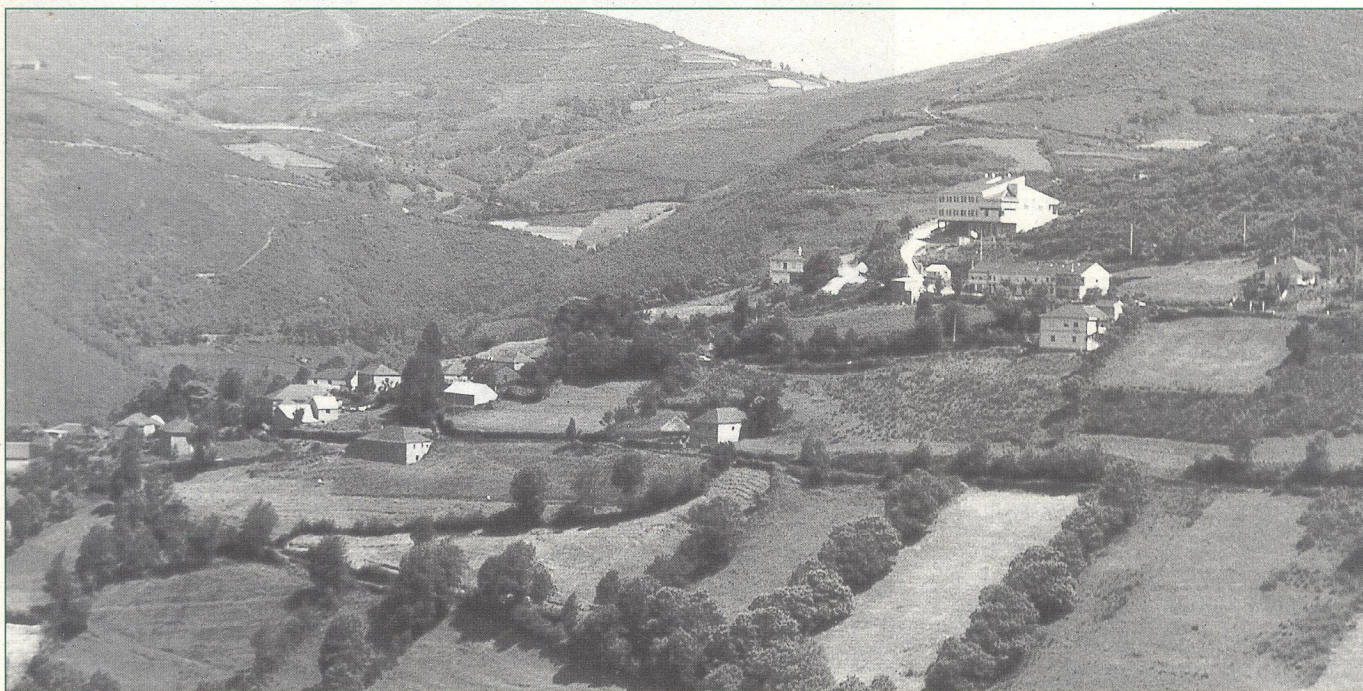

A POLÍTICA AGRARIA COMÚN NA UNIÓN EUROPEA UNHA PERSPECTIVA AMBIENTAL DA PAC

Santiago Bobo Mariño

Manolo Soto

A POLÍTICA AGRARIA COMÚN (PAC) ADOCEU ATÉ HOXE EN DÍA DUNHA DOBRE MIOPIA: CO MEDIO NATURAL E COA CALIDADE DOS ALIMENTOS, DERIVADAS DA ADOCIÓN DUNHA TECNOLOXÍA ENERXETICAMENTE INEFICIENTE, DA APLICACIÓN MASIVA DE AGROQUÍMICOS, E DA DECISIÓN DE FAVORECER A CANTIDADE FRONTE Á CALIDADE. A PAC REFORMADA DE 1992 SEGUE A SER UNHA POLÍTICA DE PREZOS E MERCADOS. POR MÁIS QUE TRATE DE SER UNHA POÍTICA DA PAISAXE, CONTINUA LONXE DE SER UNHA POLÍTICA CON OBXETIVOS AMBIENTAIS CLAROS. SEGUE A INCENTIVAR AS TECNOLOXÍAS PRODUCTIVAS INTENSIVAS PARA DESPOIS TRATAR DE PALIAR OS EFECTOS DA CONCENTRACIÓN TERRITORIAL E A INTENSIFICACIÓN CON MEDIDAS COMPLEMENTARIAS. DENTRO DAS REFORMAS EN MARCHA, AS MEDIDAS AGROAMBIENTAIS FICAN RELEGADAS AO VOLUNTARISMO.

Tanto os problemas derivados dos volumes de excedentes estruturais como os impactos ambientais negativos da agricultura e os prexuízos a saúde pública de hoxe, son unha consecuencia dunha política con falta de miras ambientais como foi a Política Agraria Europea deseñada nos anos 60. A PAC acabou defendendo aos grandes agricultores concentrados nun grupo de rexións que, con técnicas agresivas producían moi por riba dos rendementos ambientalmente asumíbeis do medio. A contaminación agraria, tida por difusa, en moitas rexións agrarias europeas xa ten un carácter de contaminación concentrada.

Os efectos ambientais desta PAC productivista, poden resumirse nos seguintes:

- Contaminación de augas continentais polos excesos de aplicación de fertilizantes e pesticidas.
- Contaminación do ar con gases derivados de pesticidas, gases de combustión e formas gasosas derivadas da transformación química de fertilizantes nitroxenados, e gases emanados dos xurros.
- Perdas e sobreexploración do solo, tanto en áreas non aptas para a actividade agraria, como sobre todo pola sobreintensificación productiva.
- Diminución da biodiversidade en grandes áreas onde primou a especialización productiva e aplicación de pesticidas de amplo espectro, así como no emprego de substancias que se acumula-

ban en tecidos vivos, como os compostos organoclorados.

- Forte contaminación da industria de fertilizantes e pesticidas: elevado consumo enerxético, emisións poluintes, e produtos de alta biotoxicidade.

A PAC REFORMADA DE 1992-2000

A necesidade dos cambios vén dada polos efectos da primeira PAC, que resumimos nos seguintes:

- Saturación dos mercados cos produtos máis protexidos, mentres que se establece un déficit crónico noutros como leguminosas e oleaxinosas gran.
- Incremento das rendas agrarias selectivamente por países, por rexións, por subsectores e por tamaño de explotación

- Especialización productiva con gran concentración da produción en países, rexións e explotacións.
- Aparición de impactos medioambientais negativos causados pola actividade agraria.
- Esixencias crecentes de financiamento conunitario.
- Presións externas para a liberalización dos mercados agrarios.

Frente ao problema da saturación dos mercados e os excedentes, tomáronse medidas para diminuír a protección agraria: conxelando e diminuindo os prezos de intervención, reducindo os mecanismos de control de importacións e establecendo cuotas limitadoras da produción. Ao mesmo tempo, introdúcese medidas estruturais como a retirada de terras agrarias, a reforestación de terras agrarias e a xubilación anticipada. Así, a PAC reformada non naceu das preocupacións polo ambiente nen pola calidade, senon que foi unha reforma feita para aforrar fondos conunitarios e intentar disminuír o crecemento do gasto agrícola.

Se ben no *Documento sobre Novas Direccións da Política de Medio Ambiente* do ano 86, a Comisión Europea recoñecía o papel da agricultura para conservar a calidade ambiental, e establecía que a PAC debe ter un marco de protección e respecto ambiental e conservación da fauna e flora para acadar a necesaria integración entre a política agraria e ambiental, esta integración non se comezou a abordar na práctica.

DESINTEGRACIÓN ENTRE AGRICULTURA E MEDIO AMBIENTE

A desintegración entre agricultura europea e medio ambiente analízase nos seguintes aspectos:

Política de prezos: Nunca se chegou a considerar a aplicación na agricultura do principio de internalización dos custos medioambientais no mercado, facendo que os prezos de venda reflectan os custos ambientais polo principio de "quen contamina paga".

Política de ordenación do territorio. O uso do territorio en moitos países do norte de Europa onde a actividade agraria é máis intensiva, como nos

Unha xestión integrada do solo, combinando a protección da natureza cunha agricultura menos intensiva de espazos naturais locais.

Países Baixos, segue un modelo desagregado, cunha división extrema de funcións entre rexións. Neste modelo, os mellores solos adócanse a aproveitamentos intensivos, os de mediana calidade son adicados a agricultura e gandeiría extensiva e a usos forestais os de menos calidade. Este esquema de ordenamento de usos agrarios, de claras vantaxes económicas, ten obxeccións ambientais. Unha xestión integrada do solo, combinando a protección da natureza cunha agricultura menos intensiva, ate onde sexa posíbel, permitiría a conservación de espazos naturais locais, mellorando a biodiversidade e a multiplicidade de espazos funcionais nunha paisaxe rexional máis diversificada.

Política de extensificación agraria. A política de extensificación agraria aplicouse ás producións e non aos insumos, debido a que esta política foi concebida coa finalidade de reducir excedentes. Non foi unha política de integración ambiental e tivo menor impacto que a retirada de terras. A intensificación seguiu a ser a característica da maior parte da agricultura europea e das rexións agrarias, mentres que se abandonou a agricultura máis extensiva das zonas máis desfavorecidas.

Renunciouse a unha extensificación productiva xeralizada a todas as explotacións, pola vía de limitar o uso de agroquímicos. Pero temos exemplos desta medida nas experiencias de aplicar impostos sobre os insumos en Fin-

landia, Suecia e Austria, e a retirada das subvencións ós fertilizantes en Nova Zelanda.

O impacto ambiental da gandeiría intensiva tampoco se abordou con decisión, tendo as primeiras experiencias de normas para mellorar a utilización do esterco de Dinamarca e Holanda en 1987 e 1988 un efecto reducido. Os insumos que se prohiben son as hormonas de crecemento, aínda que con serias dúbidas da súa efectividade.

A aplicación desta política de extensificación, gravando as producións en lugar dos insumos ten ademais un impacto máis negativo para as rendas agrarias, deixando a industria de insumos agrarios á marxe do problema e sen reduciren ningunha parte das súas rendas e mercados.

As medidas de control da erosión son de tipo incentivos para introducir prácticas voluntaristas que reduzan a erosión e degradación do solo nas zonas sensíbeis, e non desincentivadoras das prácticas erosivas en todo o territorio.

Política de fomento de tecnoloxías alternativas. A promoción da agricultura alternativa, de tecnoloxía branda, como a agricultura ecolóxica, é vaga e inespecífica. Esta orientación traería os seguintes beneficios: redución da intensificación agraria, redución da produción agraria, diversificación productiva (ao incorporar as necesarias rotacións e asociacións de cultivos), e tamén a mellora da calida-

de dos produtos agrarios. Sería unha boa forma de comezar a valorar a calidade, conduciría á internalización de custos ambientais na agricultura, e permitiría manter unha ampla poboación agraria activa.

Política de defensa dos espazos naturais. A defensa de espazos naturais na PAC ten un carácter innovador ó considerar a función da agricultura como un servizo da paisaxe. Esta política consiste en pagos a actividades que conserven a paisaxe, e supoñen unha diversificación das rendas.

ALGUNHAS MEDIDAS AGRO-AMBIENTAIS E O SEU IMPACTO POTENCIAL

Segundo a propia UE, houbo en xeral unha baixa aceptación das medidas e acentuáronse as diferenzas rexionais e entre países en Europa, o que pode ser debido ao cofinanciamento dos estados e ao voluntarismo da aplicación. As diferenzas vense nos seguintes datos (European Communities, 1999): España, Grecia, Italia, Bélxica e Países Baixos, teñen unha cobertura das medidas menor do 7% das explotacións, aínda menor da media europea, tamén ben baixa (9%).

En superficie, o padrón é similar, superando no ano 2000 a meta do 5º Programa de Acción Ambiental, consistente nun 15% da área europea coberta, pero con 6 países por debaixo.

O impacto dun programa cunha diversidade tan grande de medidas é

variábel. Analizamos neste sentido o impacto dos seguintes grupos de medidas.

1.- A redución do uso de insumos fertilizantes e pesticidas é moi pequena, mesmo engadindo os programas de protección integrada e de agricultura ecolóxica, e varía moito entre sistemas agrarios. Só se dispón de datos para Finlandia e Austria, onde se deu unha redución do 30% en pesticidas en cultivos permanentes.

2.- A produción orgánica (ou ecolóxica), e recoñecida polos beneficios na biodiversidade e no solo e auga, con datos que amosan a menor contaminación ambiental das explotacións orgánicas. O informe sinala a baixa correlación entre a superficie reconvertida a agricultura ecolóxica e as medidas agroambientais en Países Baixos, e Gran Bretaña, e a alta correlación en Austria, Finlandia e Italia.

3.- Os cambios nos usos do solo, co abandono de terras ou coa substitución de terra arábel por pastos extensivos, e o cambio entre cultivos e rotación, teñen-se mencionado como beneficiosos para a estrutura do solo e a biodiversidade, mais só nuns poucos casos se teñen amosado estes efectos a escala local.

4.- O programa de cría de razas autóctonas ten entre o 35 e 45% de razas cobertas, supondo por tanto un éxito importante, e del derívanse outros efectos beneficiosos sobre a biodiversidade e a conservación da paisaxe. Pero

en poucos programas se asocian as razas autóctonas con medidas de manejo ambiental de gandeiría e pastos, supondo un beneficio neto para o contorno natural.

5.- O abandono de terras agrarias, que tivo máis impacto en Italia, é mirado agora como unha perda ambiental ao aumentar o risco de erosión e perda de biodiversidade. Na Franza e Suecia apareceron mecanismos para recuperar terras abandonadas e cobertas por matos, en contra da PAC.

6.- As medidas de moitos programas combinan a preservación da biodiversidade dos pastos coa redución da carga gandeira. Pero os efectos da redución de inputs sobre a biodiversidade só son visíbeis no longo prazo. Con todo, xa se ten acreditado a aparición de plantas, arañas e escarabellos, como indicadores positivos non vistos antes nestas exploracións. O mantemento da paisaxe, conservando as sebes, valados, florestas, estanques e arbores illadas, e a parcelación irregular tamén són apoiadas por algúns programas, sen especificar aínda os resultados.

BIBLIOGRAFIA

- European Communities. Agriculture, environment, rural development, facts and figures. A Challenge for Agriculture. Report Bruxelles 1999.

- Fundación Galicia-Europa. A participación de Galicia na política agraria comunitaria. Santiago de Compostela, 1989.

- Sumpsi Viñas, Xosé María. Ecología, biología y desarrollo agrícola. Universidad Politécnica de Madrid, 1990.

CONTAMINACIÓN DE ORIGE AGRARIA EN EUROPA

Na maior parte de Europa, entre o 80 e o 93% do nitróxeno poluente provén da aplicación excesiva de fertilizantes minerais e do xurro do gando bovino. No período 1992 a 1996, o 65% dos ríos europeos mostraban signos de eutrofización, e concentracións de nitrato 7,5 veces superiores nos ríos dos países do noroeste de Europa, onde a agricultura é particularmente intensiva.

O gando bovino é unha das causas da polución de nitratos na auga, e tamén de amoníaco volatilizado á atmosfera. Esta contaminación varía por países e rexións, sendo os Países Baixos e Bélxica os de maior xeración de nitróxeno como estercos: 270 e 200 kg/ha, seguidos de Irlanda e Luxemburgo, e áreas como Bretaña, o norte de Alemaña e Italia, Gales e Galiza con máis de 100, o dobre da media europea. Nalgúns países hai límites á fertilización e multas elevadas aos infractores.

En canto aos pesticidas, o descoñecemento dos niveis de contaminación é o feito relevante, tanto pola dificultade de análise e monitorio de cada pesticida, como polos custos derivados. O máis estudado é a aldrizina, un herbicida empregado no cultivo de millo. Os herbicidas de grande espectro acadan unha maior presenza nas augas. Na bacia do Rin, en todas as mostras a aldrizina supera o límite máximo admisible en auga potábel de 0,1mg/l (Directiva da CE), acadando picos máximos entre abril e xuño. Os países que entregan pesticidas máis intensamente son: Bélxica con 12 kg/ha, Alemaña: 10 kg/ha, Reino Unido: 5kg/ha, França e Portugal : 4kg/ha. E Galiza, cuns 5kg/ha e un forte incremento nos últimos anos, xa supera a media europea. A evolución da aplicación de pesticidas dende 1991 vai camiño da redución, para o conxunto da UE, e o emprego crecente de pesticidas de baixa dose e baixa toxicidade.

Entre as accións propostas para limitar esta situación están as limitacións á carga gandeira (Directiva de Nitratos), promover a extensificación, e actuacións específicas para zonas vulnerábeis, así como taxas sobre os fertilizantes e pesticidas, e taxas sobre a auga de rega.